

De roep van de groep

Groeps- en teamdynamisch werken in het onderwijs

Ivo Dokman

De autonomie van leerlingen en hun ouders/verzorgers lijkt doorgeslagen

Van het stellen van vragen en delen van zorgen naar het stellen van eisen of het overrulen van beslissingen op school

Zo maar wat uitspraken uit de praktijk:

‘Wat is hier het nut van?’

‘Ik bepaal zelf wel wat goed voor me is’

‘Ik heb geen zin dus ik doe het niet’

‘Ik luister wel, maar ga mijn eigen gang’

‘Als het maar leuk en gezellig is’

‘Het is maar een prank hoor’

‘Eigen schuld en had je maar niet moeten snitchen’

‘Ik sla de toets of herkansing nog even over, want het komt nu niet zo goed uit’

‘Mijn ouders vinden dat ik de les niet in hoef te halen’

‘Ik hoef niet naast hem te zitten van mijn vader’

Korte introductie

Opgeleid als docent LO

Fascinatie gedrag in groepen

Opleidingsdocent Calo Windesheim

**Toeleggen op dynamiek in onderwijs
(groepsdynamiek in de klas)**

**Organisatie, cultuur en management
(team- & organisatiedynamiek)**

Straatcultuur en dynamiek in je klas

Kleding, gadgets, taal en gedrag van leerlingen is regelmatig gelinkt aan de cultuur van de straat.

Dat geldt voor leerlingen die in hun directe omgeving met straatcultuur te maken hebben, maar we zien ook dat leerlingen er via social media, influencers en muziek mee in aanraking komen.

**Wil je een casus in
gedachte nemen met
betrekking tot gedrag
van een klas/groep
waar je niet of niet zo
tevreden over bent?**

Sociale Conformiteit (Asch, 1956)

Sociale conformiteit in de praktijk

Dominante norm en patroon in gedrag

Na corona nadrukkelijk(er) zichtbaar

- A. *'Ik bepaal voor ons'* (patroon: invloed/macht)
- B. *'Ik maak het zelf uit'* (patroon: eigen gang gaan)
- C. *'Zie mij'* (patroon: aandacht om de aandacht)
- D. *'Scoren ten koste van de ander'* (patroon: via een ander jezelf profileren)
- E. *'Winnen ten koste van alles'* (patroon: competitie)
- F. *'Status belangrijker dan resultaat'* (patroon: status en geen inhoud)
- G. *'YOLO'- je leeft maar één keer* (patroon: alleen leuke dingen doen)
- H. *'Vermaak mij'* (patroon: consumentenstand)
- I. *'Wij zij tegen'* (patroon: weerstand)

3D- sociogram (Dokman et al., 2018)

metafoor van een apenrots

Een regulier sociogram brengt **2 dimensies** in beeld:

1: Vriendschap (wie gaat wel/niet met elkaar om)?

2: Samenwerking (wie werkt wel/niet met elkaar samen)?

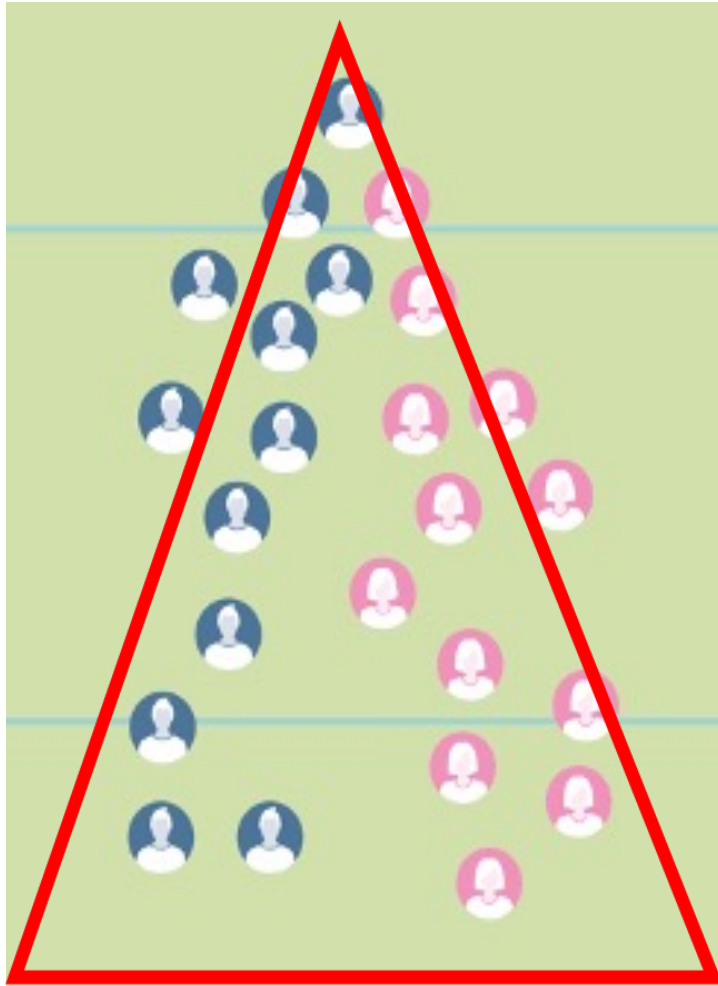
3: Belangrijkste factor in groepsdynamiek is **invloed/macht**

De centrale vraag is dan; wie heeft of hebben de meeste invloed of macht en is/zijn drager van de dominante norm?

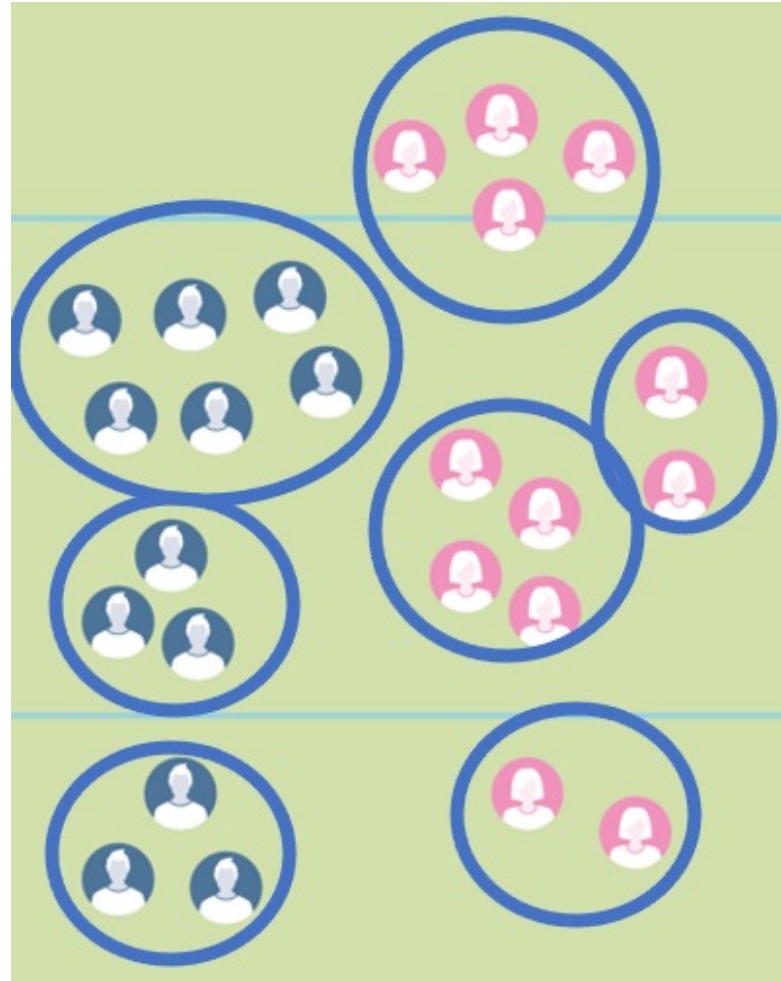
Vervolgvraag: Op welke wijze wordt dat verkregen (dat kán ook op basis van macht, ontzag of angst) En hoe verhouden de leerlingen zich t.o.v. elkaar qua invloed/macht?

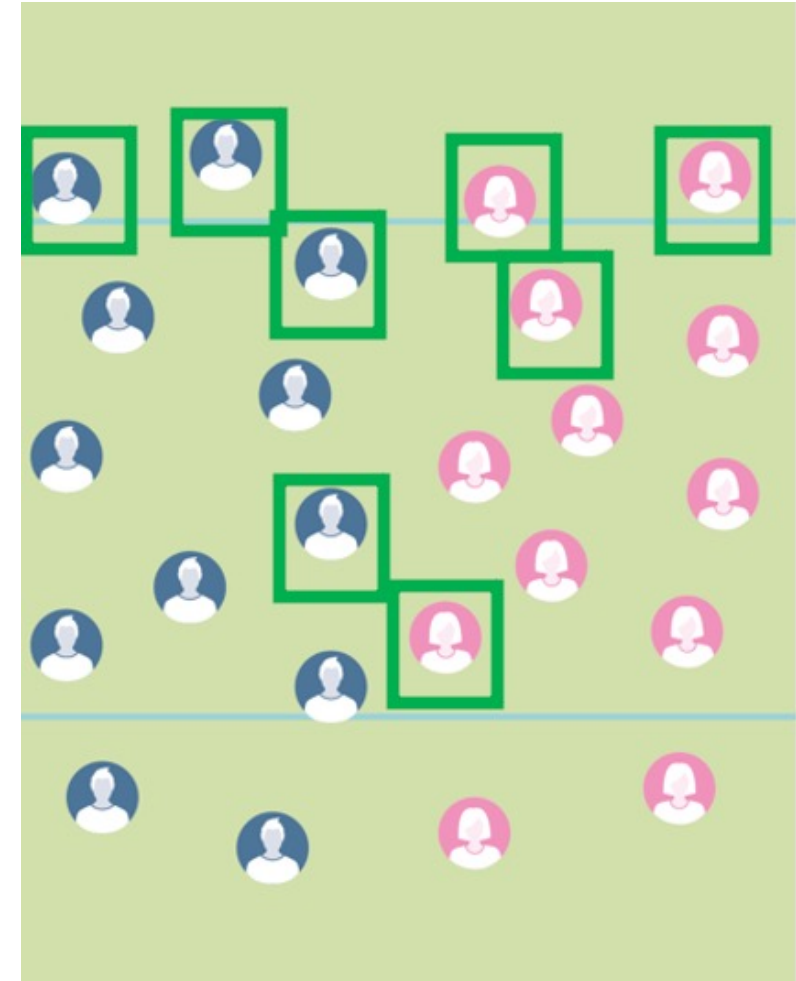
3 perspectieven van Martin (2004)

Integratieperspectief
(één groep)

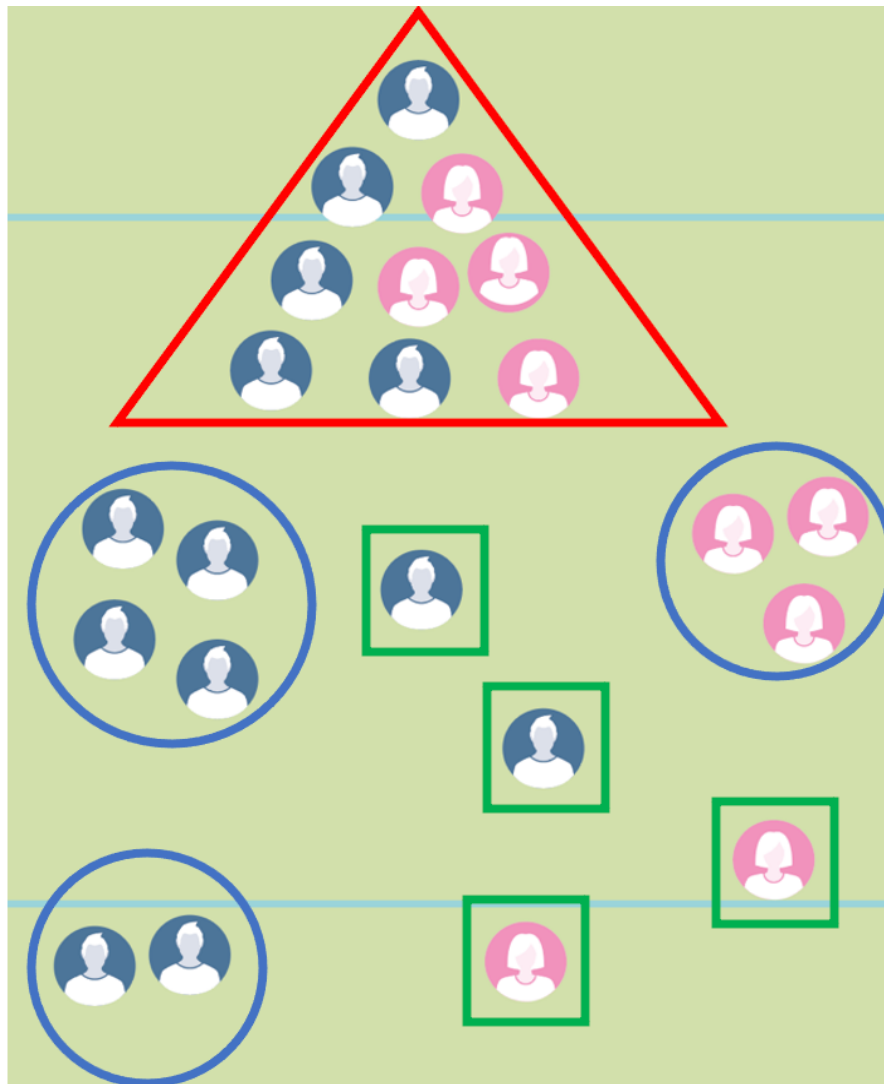

Differentiatieperspectief
(subgroepen/tweetallen)

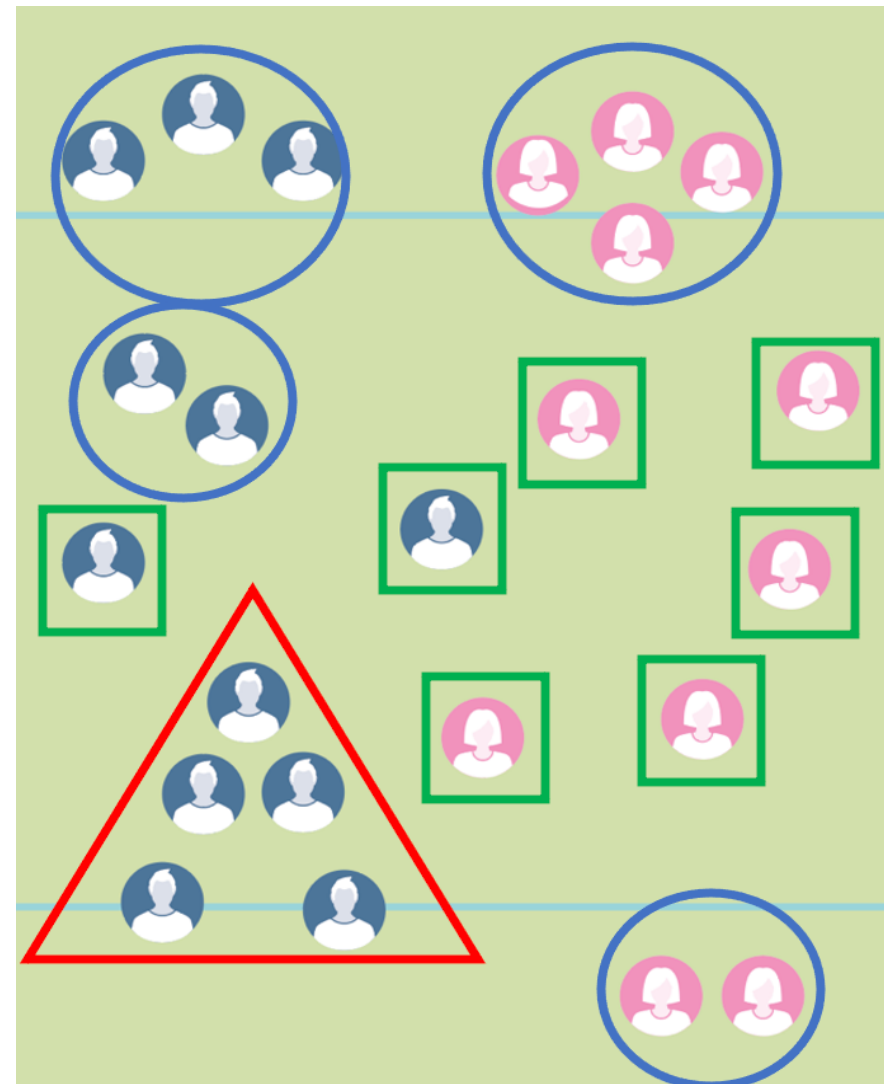

Fragmentatieperspectief
(individuen)

Verschillen binnen één groep

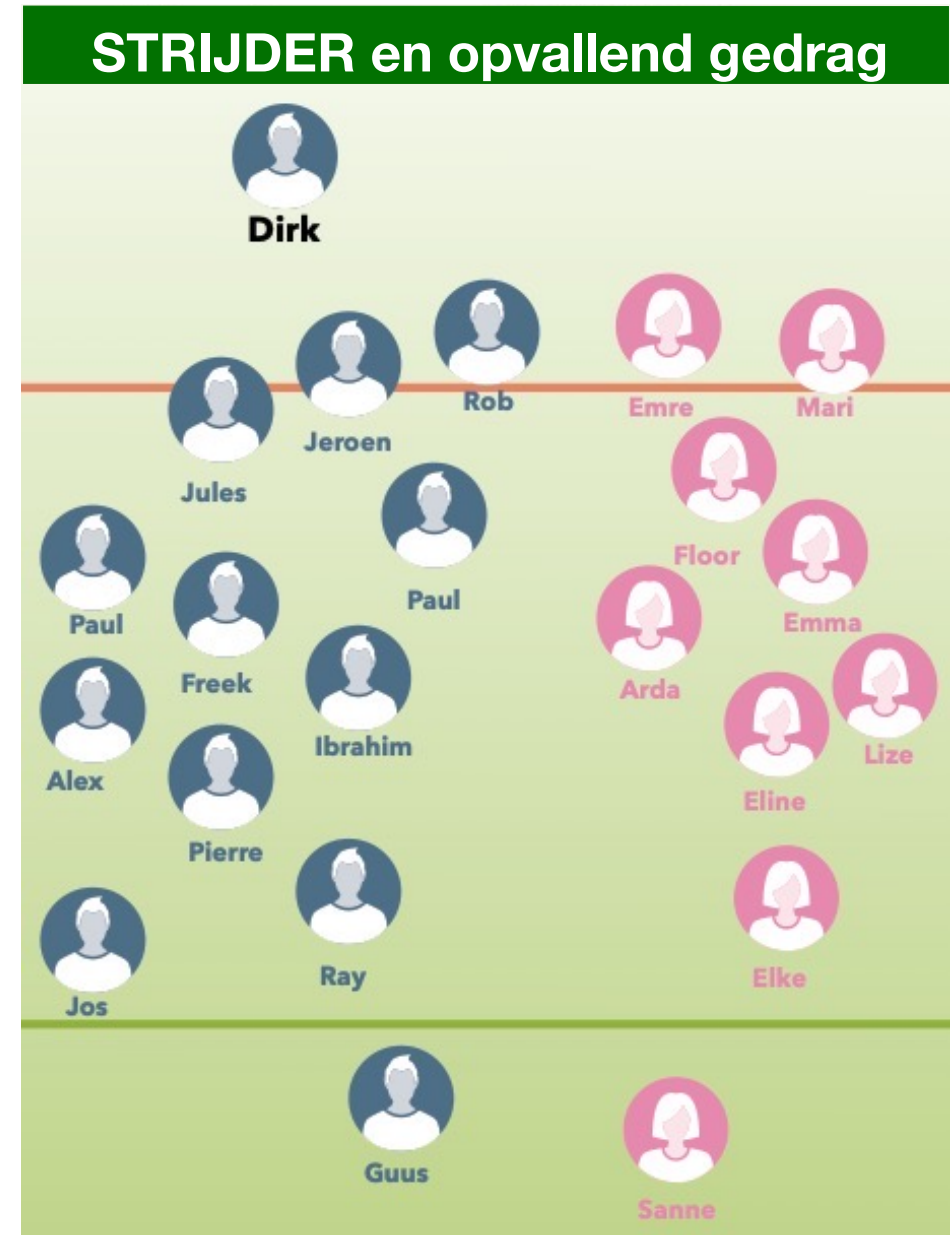
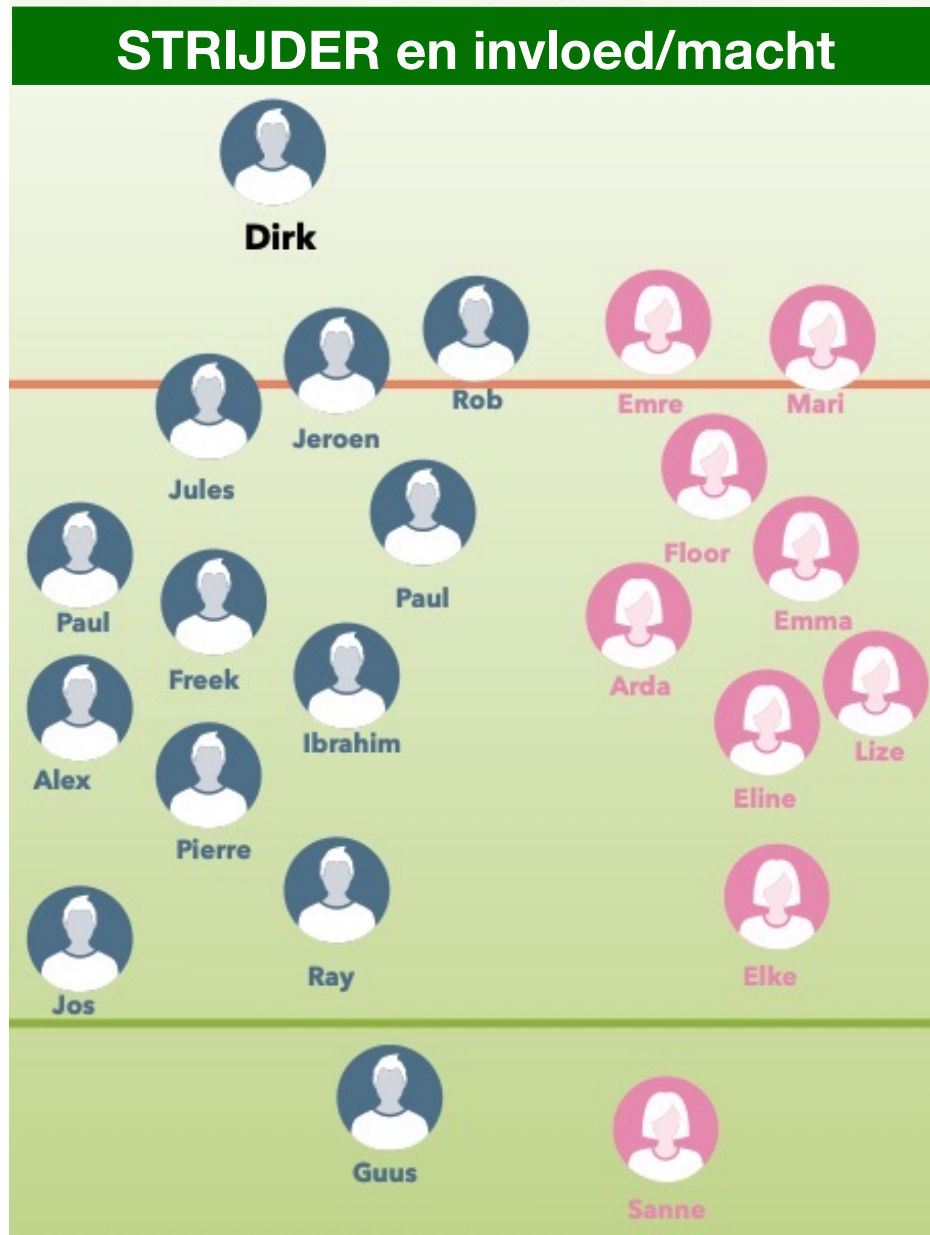

Er is sprake van verschillende kenmerken vanuit de 3 perspectieven van Martin (2004).

Er is sprake van verschillende kenmerken vanuit de 3 perspectieven van Martin (2004).

Invloed/macht en opvallend gedrag vaak niet hetzelfde (1)

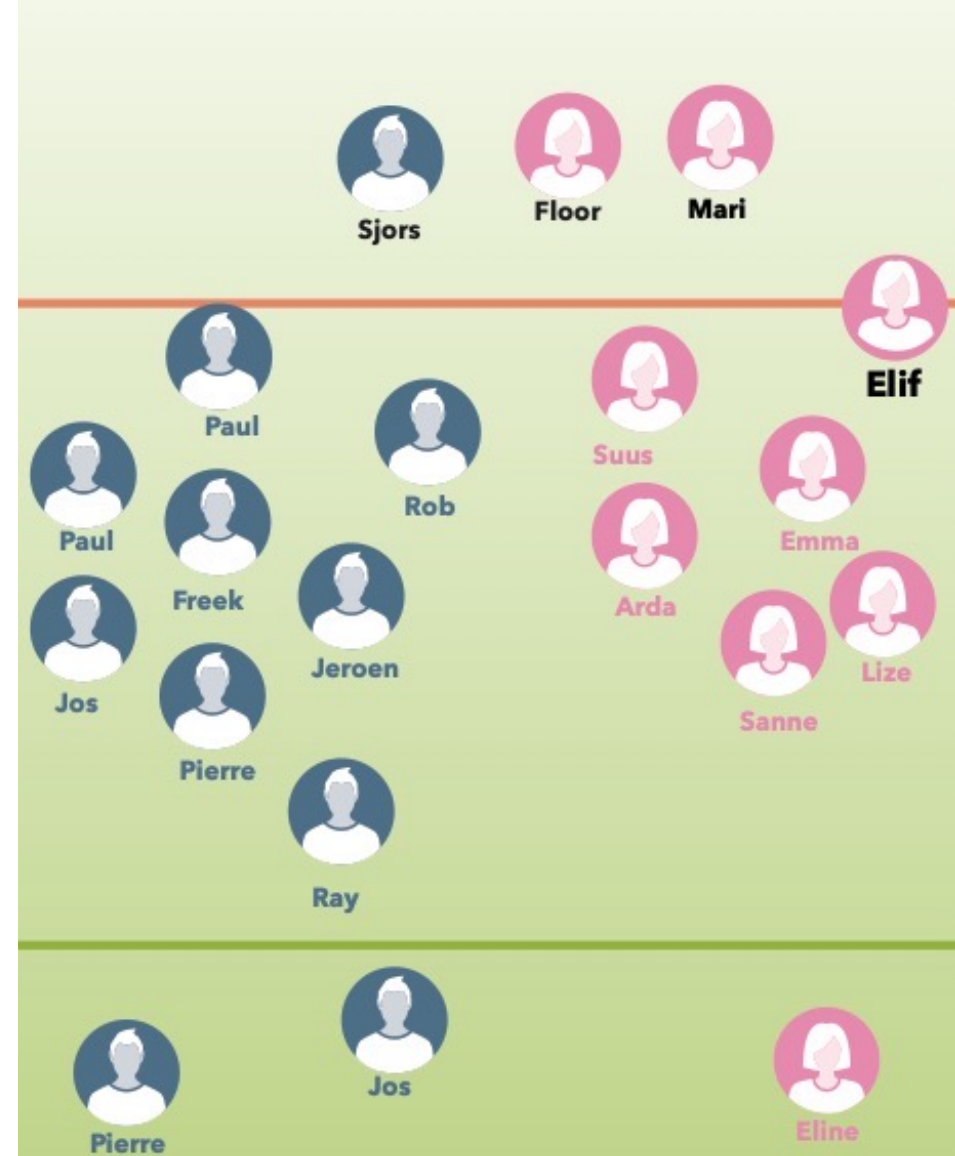

Invloed/macht en opvallend gedrag vaak niet hetzelfde (2)

STRATEEG en invloed/macht

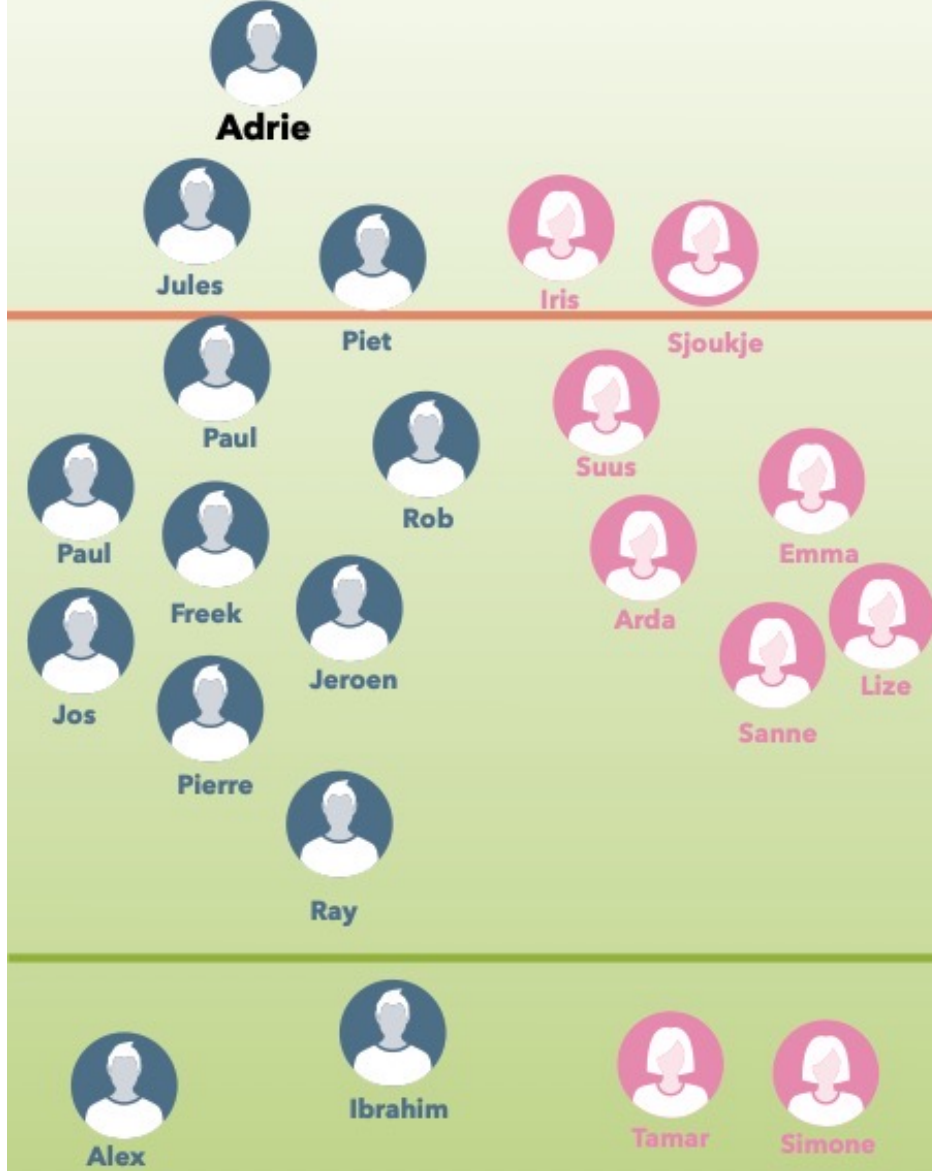

STRATEEG en opvallend gedrag

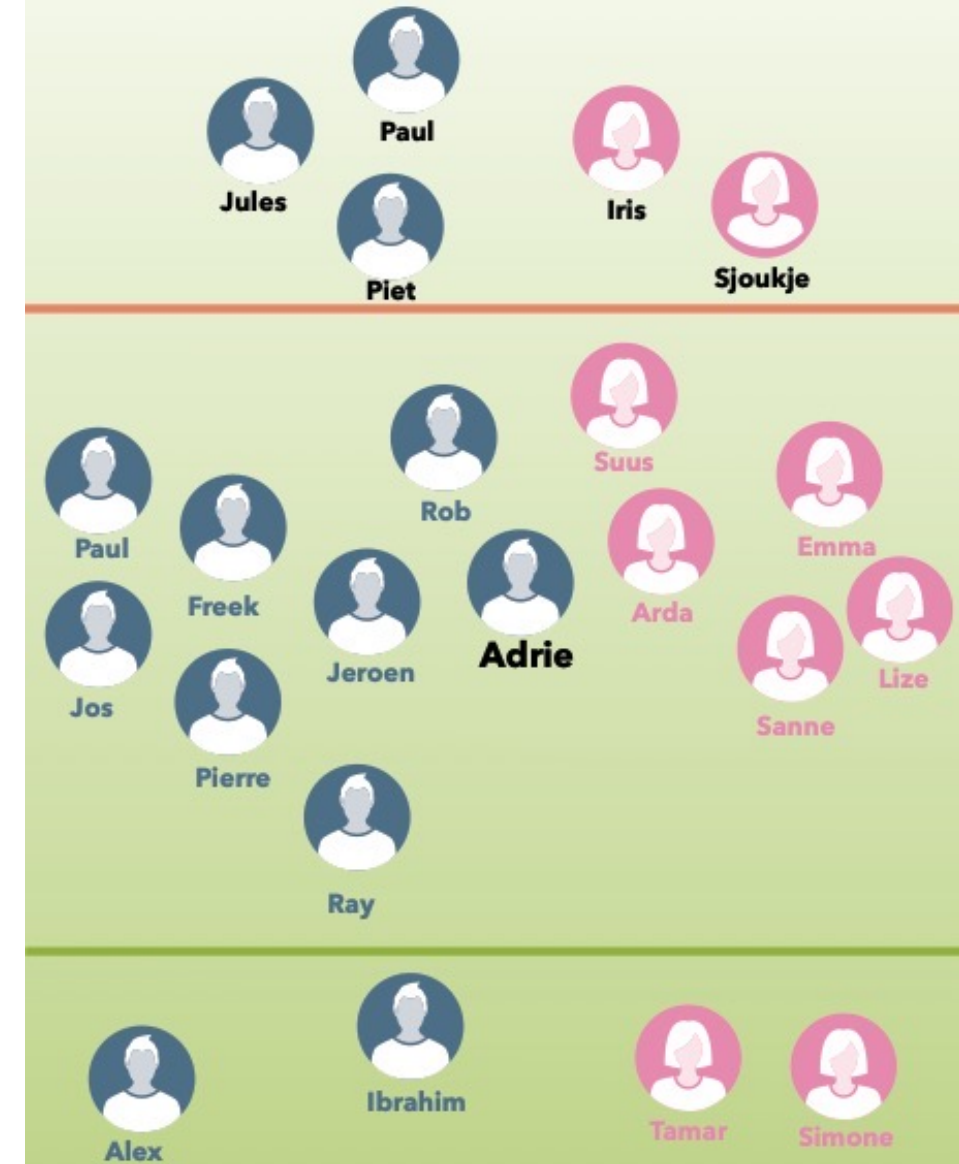

Invloed/macht en opvallend gedrag vaak niet hetzelfde (3)

VERMIJDER en invloed/macht

VERMIJDER en opvallend gedrag

Hoog

Visibility

Laag

Dominance & Social Power
(Cillessen & Marks, 2011)

Zichtbaar & Invloed

Strijder/Aanvoerder

Zichtbaar & Invloed

Strategeg/Helper

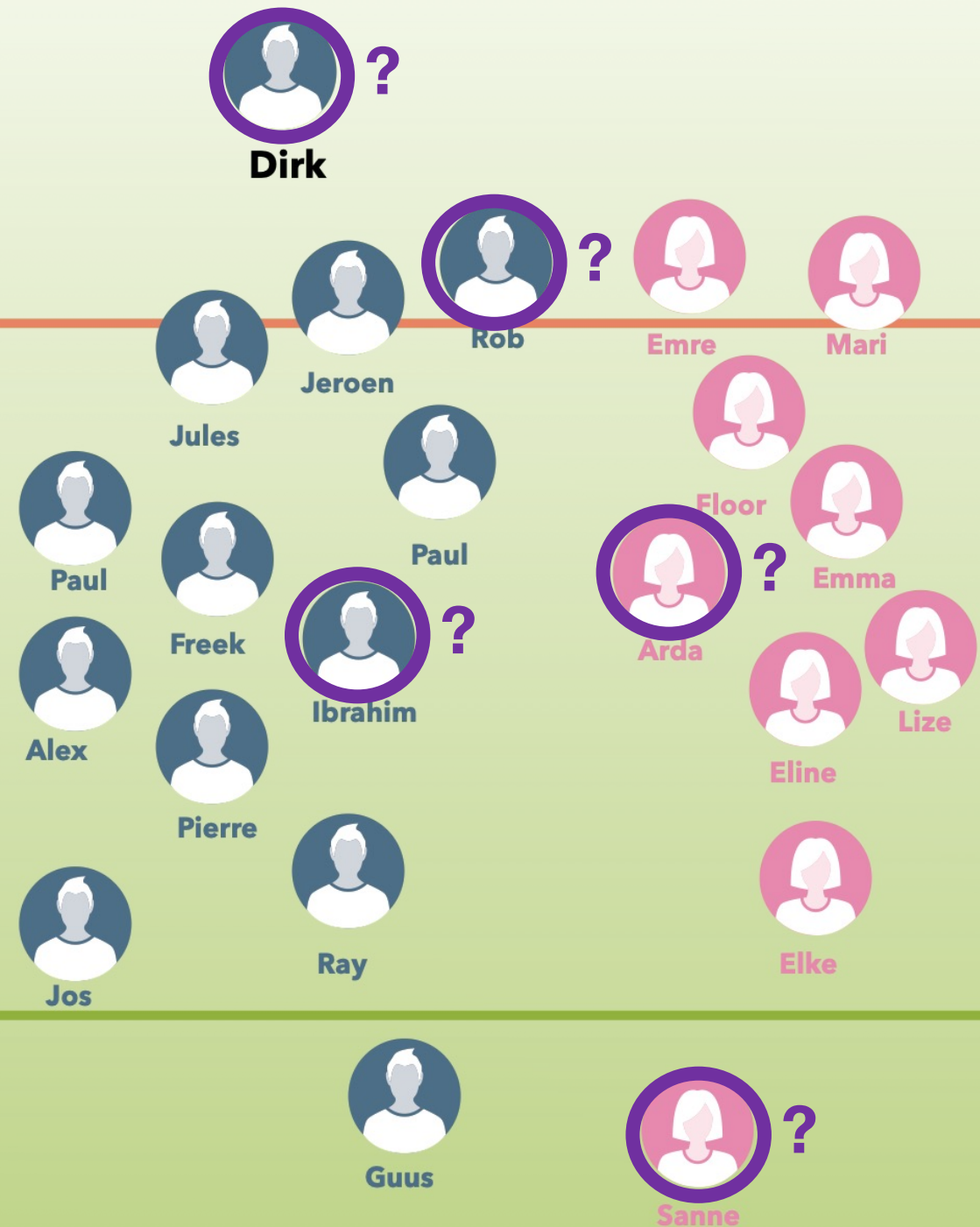

Zichtbaar & Invloed

Vermijder/Stille kracht

Wie begeleid jij als professional?

- Een individuele leerling
*Wat is zijn/haar positie en rol in de groep?
Wat betekent voor het gedrag?*
- Wat betekent dat voor het nuanceren van de dominante groepsnorm?
- Wat kan de leraar/kunnen de leraren (of mentor, IB'er etc) doen?
- Wat kan de leidinggevende doen?

Betekenis van gedrag

Waarneembaar

gedrag
(doen)

competentie
(kunnen)

kennis
(weten)

waarden & normen
(moreel kompas)

behoeften, motieven
& drijfveren
(willen)

persoons-
kenmerken
(aanleg)

Niet waarneembaar

Begrijpen van gedrag

versus

begrip hebben voor gedrag

Thuissituatie en opvoeding

Culturele achtergrond, waarden, normen, sociaal economische status, problemen in het gezin, etc

Maatschappij en omgeving

Milieu, wijk (straatcultuur), vrienden, corona (maatregelen), sociale media, etc.

Persoonlijk

Persoonlijke kenmerken, (faal)angst, onzekerheid, capaciteiten, negatieve jeugdervaring(en), 'stoornis', etc

INTERVENTIES

Didactisch klaverblad

Maak je/de
les F.R.I.S.

(Oldeboom, 2018)

Het *cognitieve, sociale en emotionele* tienerbrein

Wat heeft een tiener nodig?

Sturing, steun en inspiratie (Jolles, 2022)

'context shapes the brain'

Herken zelfregulatie in vijf groepen executieve functies (Jolles, 2023)

Werken aan inzicht in:

1. **Eigen 'IK'**; zelfinzicht en zelfregulatie
2. **'De ANDER'**; inleven, invloeden, empathie, intenties begrijpen, monitoring
3. **Consequenties** (tijd en toekomst); opties, gevolgen, routes, uitkomsten
4. **Regels en scripts** (groep en samenleving); scenario's, waarden, normen, doelen en belangen
5. **Planningsvaardigheden**; de leertaak, studie, dagindeling, vrije tijd

Functie van gedrag

iets verkrijgen	iets vermijden
Aandacht	Aandacht
Prikkels	Prikkels
Status	Werk
Controle	Pijn

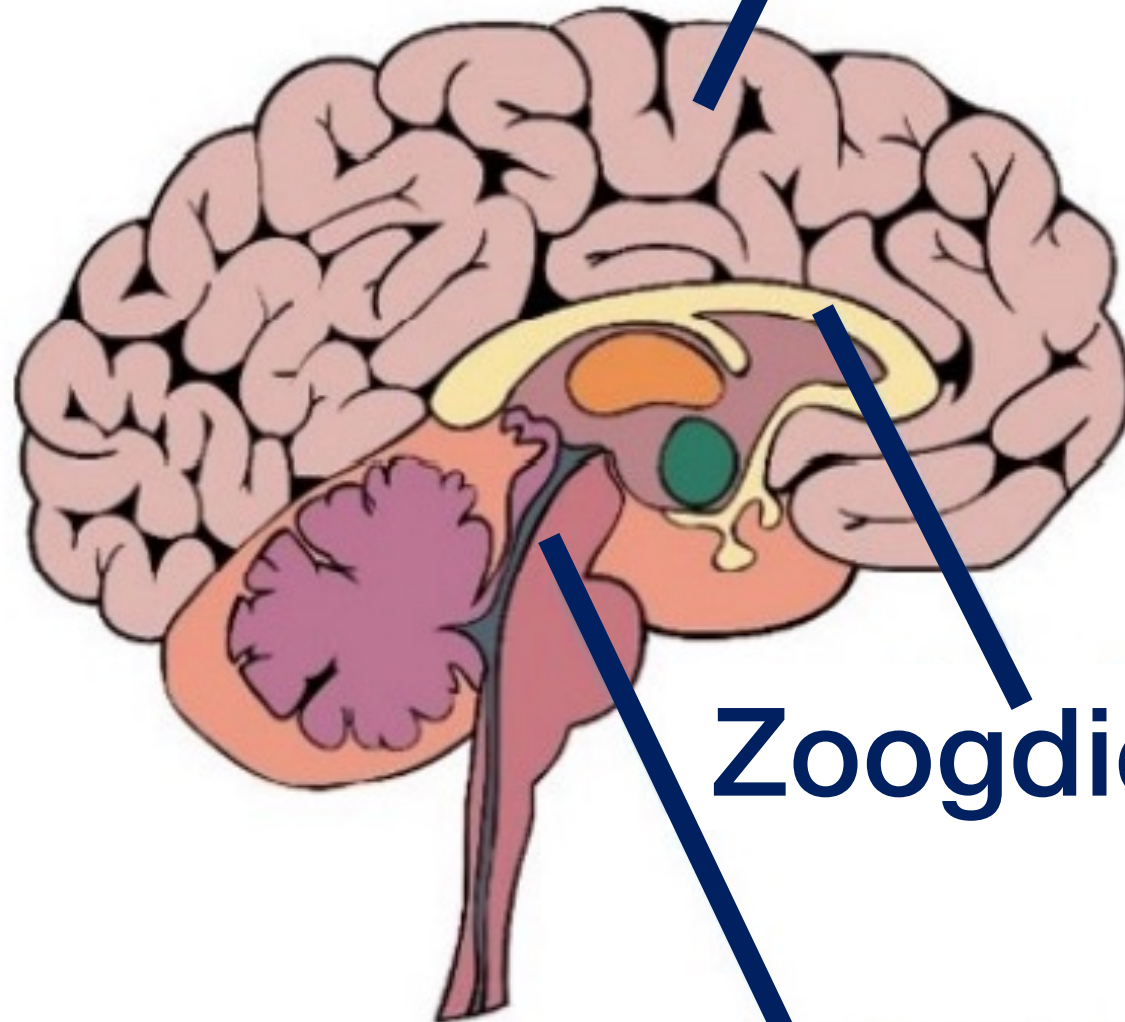
Stressreacties

Natuurlijke, normale reacties

op een niet normale situatie

Mensenbrein

Zoogdierenbrein

Reptielenbrein

5 axioma's

Watzlawick, P. (1967)

Niet niet communiceren.

Inhouds- en betrekkingaspect.

Verzonden boodschap = Ontvangen boodschap?

Verbaal & Non-verbaal.

1. Groepen hebben een neiging om **in** de groep verschillen te **verkleinen** en een neiging om verschillen **met** andere groepen te **vergroten**. (Gitterman, 2018)
2. Groepen neigen naar een hiërarchische verdeling van invloed. Er is sprake van een 'appointed of emergent leadership' (Bergman et al. 2014)
3. 'Shared values' zijn niet vanzelfsprekend in groepen (Harris & Sherblom, 2011)
4. Ontwikkeling in groepen gaat gepaard met frictie, evt. crisis. (Wheelan, 2009; Levine & Moreland, 2006)

BOEK

IK in de WIJ

groepsdynamisch werken
in het onderwijs

Is te bestellen via: boek@lving.nl
voor 32,50 inclusief verzenden en btw.
ISBN: 978-9492723-31-4 NUR: 847

CONTACT: i.dokman@lving.nl of 06-25078485